

مسجد کانون فرهنگ‌سازی الهی است/اولویت نشر معارف اهل بیت(ع) در مسجد

طی 1400 سال گذشته در بیشتر شهرهای اسلامی، مساجد در محوری‌ترین نقطه مکانی ساخته می‌شدند تا کانون فرهنگ‌سازی الهی در دسترس همگان باشد.

طی 1400 سال گذشته در بیشتر شهرهای اسلامی، مساجد در محوری‌ترین نقطه مکانی ساخته می‌شدند تا کانون فرهنگ‌سازی الهی در دسترس همگان باشد. مسجد کانون اصلی ترویج، تبلیغ و تربیت اجتماعی اسلام است. تاریخ اسلام از زمان هجرت پیامبر اکرم(ص) تا به امروز حاکی از این مسئله است. ساختن مسجد در اولین اقدام ایشان پس از حضور در مدینه، گویای همین موضع است. زیرا اسلام برخلاف تفکر مخالفان سرسخت خود ناظر به هر دو به بعد زندگی فردی و اجتماعی است و تربیت انسانی را بر همین اساس تنظیم کرده است.

در همان نگاه اول، آداب فراوانی که برای خود مسجد مطرح گردیده است گویای جایگاه ممتاز اجتماعی آن است. روایات متعددی که درباره قبل و بعد از حضور در مسجد وجود دارد گویای نهاده‌سازی فرهنگ دینی برای همه اهل مسجد و حتی غیرآنان است. بنابر همین جایگاه منحصربه فرد بوده است که طی 1400 سال گذشته در بیشتر شهرها مساجد در محوری‌ترین نقطه مکانی ساخته می‌شدند تا کانون فرهنگ‌سازی الهی در دسترس همگان باشد. البته واضح است که این نگاه به مسجد به دلیل بنا و ساختمان مسجد نیست. مسجد متأثر از یک تفکر اجتماعی الهی و اسلامی است که دلیل آنرا با استناد به آیه شریفه 18 سوره توبه می‌توان فهمید: **وَأَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ**؛ 171#&؛ تنها معماران حقیقی مساجد مؤمنین حقیقی به خدا و روز قیامت هستند، نماز برپا می‌دارند و زکات اموالشان را پرداخته و جز از خداوند نمی‌ترسند».

از آیه استفاده می‌شود که مسجد تنها ساختمان و در و دیوار مسجد نیست، بلکه سازندگان و متولیان حقیقی مساجد که همان اجتماع مؤمنان است مورد توجه است. به راستی چه معارفی به جز علوم اهل بیت(ع) می‌تواند مؤمن حقیقی تربیت نماید؟ نشانه دیگری که بر اولویت ترویج دانش اهل بیت(ع) دلالت دارد ماجرای ابراهیم نبی(ع) است: **وَأَذِّنْ لِلْعَرَبِ أَنَّ الْبَيْتَ وَابْنَهُ هُوَ الْمَقَرَّةُ لِلْعَالَمِينَ**؛ 171#&؛ و اعلان کن برای عربان که این بیت و فرزند آن، مقارن عالمین است.

ایشان پس از گذر از امتحان‌های سخت الهی و شکستن بت‌ها و رسوا نمودن بت‌پرستی، مأمور به ساخت کعبه و پاک‌سازی و آماده‌سازی آن برای مؤمنان می‌گردد. این آیات نیز گویای این نکته است که مساجد که خانه‌های خداوند تعالی در زمین هستند باید به دست تفکر و اندیشه‌ای سپرده شود که در آن بالاترین مراتب توحیدی ارائه می‌شود و اجتماع مسلمان نیز باید از چنین سرچشمه پرنوری بهره‌مند گردد.

در آداب مساجد نهی از گفت‌وگوی لغوی، صحبت درباره امور دنیوی و یا حتی خندیدن وارد شده است و در روایاتی هدف از رفت و آمد به مسجد در چند چیز خلاصه گردیده است که در میان آنها کار و فعالیت علمی مورد تشویق قرار گرفته است. تمامی آداب بالا نشانگر اولویت ترویج دانش اهل بیت(ع) در مساجد است.

رسول خدا(ص) فرمودند: **171#&؛ يَا أَبَا ذَرٍّ كُلُّ جُلُوسٍ فِي الْمَسْجِدِ لَغْوٌ إِلَّا ثَلَاثَةٌ: قِرَاءَةُ مِصْلٍ أَوْ ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى أَوْ سَأَلٌ عَنْ عِلْمٍ**؛ ای ابوذر! در مسجد هر نشستنی به جز برای سه چیز بیهوده است: نماز خواندن، ذکر خدا گفتن، بحث علمی کردن».

علی‌رغم آنکه انحصاری در گفت‌وگوی علمی نمی‌توان مطرح کرد اما از آنجایی که مسجد محل توجه و ارتباط با پروردگار متعال است، شایسته است به دانشی پرداخته شود که باعث معرفت بیشتر و خشیت بیشتر در برابر معبود گردد؛ زیرا بنابر نص آیه شریفه تنها علما و دانشمندان حقیقی هستند که نسبت به ذات الهی خشیت و ترس دارند؛ **171#&؛ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ**.

همچنین در روایتی مشهور از نبی مکرم اسلام(ص) علم حقیقی منحصر در سه قسم است و غیر آن همگی از فضائل محسوب می‌شود: **دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمَسْجِدَ فَادَّاهُ جَمَاعَةٌ قَدْ اطْفَأُوا بِرَجُلٍ فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقِيلَ: عِلْمَةٌ. قَالَ (ص): وَمَا الْعِلْمَةُ؟ قَالُوا: أَعْلَمُ النَّاسِ بِنَسَابِ الْعَرَبِ وَوَقَائِعِهَا وَآيَامِ الْجَاهِلِيَّةِ وَبِالشَّعَارِ وَالْعَرَبِيَّةِ. فَقَالَ: ذَاكَ عِلْمٌ لَا يَصْنَعُ مَنْ جَهْلُهُ وَلَا يَنْتَفِعُ مَنْ عِلْمُهُ، إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ: آيَةُ**

مُحْكَمَةً أَوْ فَرِيضَةً عَادِلَةً أَوْ سُنَّةً قَائِمَةً وَ مَا حَلَاهُنَّ فَهُوَ فَضْلٌ: پیامبر وارد مسجد شدند و جمعی را دیدند که اطراف مردی نشسته‌اند، فرمودند: او کیست؟ گفته شد: کسی است که علم زیادی دارد و داناترین مردم به تَسَبُّه‌های عرب و اتفاقات رخ داده در میان اعراب و داناترین آنان به وقایع جاهلی و اشعار عربی است. پیامبر فرمود: این علمی است که اگر کسی آن را نداند ضرر نکرده است و به کسی که بداند هم سودی نمی‌رساند، همانا علم بر سه قسم است، آیه محکمه، فریضه عادلّه، و سنت قائمه و غیر از اینها فضل و زیاده است. بنابراین آیا می‌توان مرجعی به جز معارف جانشینان حقیقی رسول خاتم(ص) برای ترویج این سه علم در کانون معرفت الهی معرفی نمود؟

اولویت نشر معارف آن بزرگواران را در خود نام مسجد نیز می‌توان یافت. مسجد برگرفته شده از کلمه سجده است. براساس آیه پایانی سوره مبارک علق یکی از بهترین راه‌ها برای نزدیکی به خداوند همین عمل است. همچنین در روایات فراوان دیگری این روش توصیه گردیده است.

پیامبر(ص) فرمودند: «یا أسامه! علیک بالسجود فإنه اقرب ما یکون العبد من ربه إذا کان ساجدا: ای اسامه، برتو باد سجده کردن، چرا که نزدیک‌ترین حالت بنده به پروردگارش هنگامی است که سجده می‌کند». حال برای اینکه تقرب به پروردگار فرهنگی همیشگی در اجتماع مؤمنین شود، باید در مسجد نیز از معارف و علوم مقربان الهی که جز خاندان عصمت نمی‌توانند باشند، بهره برد.

چنان‌که قرآن کریم در آیه سوره 35 سوره یونس می‌فرماید: «قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَي الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَي الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ: بگو: آیا شریکانی که برای خدا برگزیده‌اید به حق هدایت می‌کنند؟ بگو: خدا به حق هدایت می‌کند. آیا کسی که به حق هدایت می‌کند، به پیروی کردن از او سزاوارتر است یا کسی که خود از هدایت بی‌بهره است مگر آنکه (توسط دیگری) هدایت شود؛ پس چگونه داوری می‌کنید؟». بی‌تردید رجوع به معارف ائمه معصومین(ع) که مصداق حقیقی آیه تطهیر هستند می‌تواند پشتیبان و ضمانت‌کننده حقیقی فرهنگ پاکی و طهارت جامعه ایمانی باشد.*

منابع:

1. بقره: 127.
2. بحارالانوار، ج 83، ص 370.
3. فاطر: 28.
4. اصول کافی؛ ج 2، ص 38.
5. مستدرک وسائل الشیعه، ج 4، ص 475.

*نویسنده: حسن علی‌آبادی (دانش‌آموخته سطوح عالی حوزه)